

Dr. Kıyasettin Koçoğlu
DİB/Eğitim Uzmanı

Ayet ve Hadisler Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları ESMA-İ HÜSNA

Doç. Dr. İsmail Karagöz, DİB. Yay. Ankara, 2007, 534 s.

Yaratılışındaki en önemli gaye Yüce Yaratıcısını tanımak, O'na iman ve itaat etmek olan insanın bihakkin kulluğunu yerine getirebilmesinin en önemli adımlarından birisi O'nu en iyi şekilde tanımasıdır. Allah Teâlâ'yı anlama ve anlamlandırmadaki nasıllık ona karşı insanın davranışlarını, onun emirlerini algılama ve hayata geçirmedeki tavrını kısaca kulluğunun niteliğini belirlemede en önemli etkenlerdendir.

Yüce Allah'ın isim ve sıfatlarının tespiti ve bunlar merkezinde gelişen "ilm-i kelâm"da meşhur olan sıfatlar meselesi, "Allah'ın isimleri kaç tanedir?, Sıfatlar isim olarak algılanabilir mi?, Bu sıfatlar hakikî anlamlarıyla mı yoksa mecaz anlamlarıyla mı anlaşılmalıdır?, İnsanlar Yüce Allah'ı diledikleri şekilde isim ve sıfat ile niteleyebilirler mi?" gibi problemleri ele almaktadır. Konuyla ilgili olarak İslâm tarihinin ilk dönemlerinden itibaren önemli çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Maturîdî'nin Kitabu't-Tevhid, İbn Teymiyye'nin el-İman ve Eş'ari'nin Makâlât'ı, Zeccac'ın Tefsîru Esmâ-illahi'l-Hüsna'sını, Beyhakî'nin el-Esmâ ve's-Sıfat'ını, Kuşeyrî'nin Şerhu Esmâullahi'l-Hüsna'sını, Kurtubî'nin el-Esnâ fi Şerhi Esmâillahî ve's-Sıfat'ını bu bağlamda örnek olarak zikretmek mümkündür.

Mezhepler tarihinde de mezheplerin temel fikirlerinin oluşmasında önemli bir problem olarak ele alı-

nan "esma ve sıfatlar" meselesi bazı fırkaların oluşumuna ve meselelere yaklaşımına göre Mücessime, Müşebbihe vb. şekillerde isimlendirildiklerine de sebep olduğu bilinmektedir. Kelâmî konular içerisinde kayda değer yer verildiği görülen eserlerde özellikle de sıfatların varlığı ve onların nasıl anlaşılacağı meselesi temel nirengi noktalarını oluşturmaktadır. (Geniş bilgi için bkz. Maturîdî'nin Kitabu't-Tevhid, İbn Teymiyye'nin el-İman ve Eş'ari'nin Makâlât'). Konu hadislerde zikredilen bağlamıyla hem sayılarının tespiti hem de onların anlamlarının kısaca açıklamasına yer veren çalışmalarda mevcuttur. Yine bu bağlamda hattatların Esmâ-i Hüsnâ'yı farklı şekillerde yazdıkları ve özellikle camilerde süsleme amaçlı kullanıldıkları da bilinmektedir.

Özetle pek çok açıdan gündemdeki yerini ve güncelliğini koruyarak araştırmalara ve sanatsal faaliyetlere konu olan Esmâ-i Hüsnâ ile ilgili bu gün tanıtımın yapmaya çalışacağımız eser, hem sayılarının tespitindeki kullandığı metodu ve hem de konuyla ilgili tartışmalara zaman zaman kısaca değinmesi itibarıyla belli bir özgünlüğünden bahsetmek mümkündür.

Eser, İçindekiler, Önsöz, Giriş, Ayet ve Hadislerde Geçen Allah'ın İsim ve Sıfatları, "Kur'an ve Sünnet Allah'ı Nasıl Tanıtıyor" başlıklı Birinci Bölüm, "Al-

lah'ın Zatî ve Subûtî Sıfatları" başlıklı İkinci Bölüm, "Selbî /Tenzihî Sıfatlar" başlıklı üçüncü Bölüm, "Haberi Sıfatlar" başlıklı Dördüncü Bölüm ve Bibliyografyadan oluşmaktadır.

Eserin Giriş bölümünde Yüce Allah'ın isim ve sıfatlarının ayet ve hadislerde, isim, ism-i fail, sıfat-ı müşebbihe, ism-i tafdil, mübalâğalı isim, isim tamlaması, sıfat tamlaması, fiil, isim anlamında masdar şeklinde ve sıla cümleleri şeklinde geçtikleri ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın isim ve sıfatlarının çoğunlukla ayetlerin sonlarında tekli veya ikili olarak, elif lamlı veya elif lamsız, tekil veya çoğul, yalın veya izafet terkibi şeklinde geçtiği ifade edilmektedir.

"Kur'an ve Sünnet Allah'ı Nasıl Tanıtıyor" başlıklı Birinci Bölümde Kur'an'da ve Sünnette Allah'ın isim cümleleri, fiil cümleleri, izafet terkipleri, zamirler, "el-lezi" ve "men" ism-i mevsulu şeklinde geçen isimleri örneklerle kısaca ele alındıktan sonra "En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na en güzel isimler ile dua edin ve O'nun isimleri hakkında eğriliğe sapanları bırakın." (A'raf, 180) ayetinden hareketle Yüce Allah'ın Kur'an ve sünnette belirtilen isimlerinin dışında farklı isimler isnad etmenin veya bu belirtilen isimleri kabul etmemenin veya bu isimleri başka varlıklara vermenin ayette geçen anlamıyla "eğriliğe sapmak" olacağı ve Allah'ın isimlerinin tevkifi olduğu, kıyasla O'na farklı isimler isnad etmenin caiz olmadığı üzerinde durulmaktadır. (s. 17-24)

Allah'ın isimleri, sıfat ve fiilleri O'nun zatına nispet edilen mana ve kavramlar olduğu, bu isim ve sıfatların Allah hakkında yücelik ve aşkınlık ifade ettikleri, insanlarda saygı hissi uyandırdıkları, zikir ve duada kullanımlarının duanın ve ibadetin kabulüne vesile olacağı, kalbe huzur ve sükûn vereceği, insana ilâhî lütuf ve rahmet telkin edeceği belirtilmektedir. Bu bağlamda Allah'ın isimlerinin aslında birer vasıftan ibaret olduğu, zatı için alem olan ve uluhiyetine delalet eden tek ismin Allah olduğu, diğer isimlerin ise aslında Allah'ın sıfatlarından ibaret olduğu ifade edilmektedir.

Allah'ın nitelikleri ayet ve hadislerde İsim, İsm-i Fail, Sıfat-ı Müşebbihe, İsm-i Tafdil, Mübalâğalı İsim, İsim tamlaması, sıfat tamlaması, fiil, isim anlamında masdar şeklinde ve sıla cümleleri şeklinde geçmektedir. Sıfatların medlulü ile muttasıf olan zata delaletleri sebebiyle bunlara isim denilmiştir. Bir başka ifade ile bunlara isim denmesinin sebebi Yüce Allah'ın bu sı-

Yüce Allah'ın isim ve sıfatlarının tespiti ve bunlar merkezinde gelişen "ilm-i kelâm" da meşhur olan sıfatlar meselesi, "Allah'ın isimleri kaç tanedir?, Sıfatlar isim olarak algılanabilir mi?, Bu sıfatlar hakikî anlamlarıyla mı yoksa mecaz anlamlarıyla mı anlaşılmalı?, İnsanlar Yüce Allah'ı diledikleri şekilde isim ve sıfat ile niteleyebilirler mi?" gibi problemleri ele almaktadır.

fatlar ile çokça nitelenmesinden dolayıdır. Allah'ın isimlerinin çokluğunun fiillerinin çokluğuna delalet ettiği ve Kur'an'da kendisine bazen "ben" ve bazen de "biz" şeklinde tanımlaması zatının birliğini sıfatlarının da çokluğuna delâlet etmektedir. Bu isimlere sıfat değil de isim denmesinin sıfatların delâlet ettiği Zatin bu niteliklere tam sahip olması, sıfatlarının isimleşmesi sebebiyledir.

Yazar Kur'an-ı Kerim'de yüce Allah'ı niteleyen toplam 119 isim ve 81 isim tamlaması olmak üzere toplam 200 adet isim ve tamlamanın geçtiğini tespit etmektedir. (s. 25-34)

Eserde Buhari'nin Camiu's-Sahih'i, Müslim'in Camiu's-Sahih'i, Tirmizi'nin Sünen'i, Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sı, İbn-i Hibbân'ın es-Sahih'i, Hakim en-Nisâburî'nin el-Müstedrek 'alâ's-Sahihayn'i, İbn-i Mâce'nin es-Sünen'i, Nesâî'nin Sünen-i Kübrâ'sı ve Ahmed İbn'i Hanbel'in el-Müsned'i gibi eserlerde Esmâ-i Hüsnâ ile ilgili rivayetleri ve bu rivayetlerin birbirlerinden farklı olarak zikrettikleri isimler ele alınmaktadır.

Yazar bu rivayetlerdeki 99 rakamının Allah'ın isimlerinin sayısını değil, çokluğunu ifade ettiğini, Allah Teâlâ'nın isimlerinin 99 ile sınırlı olmadığını belirtmektedir. Konuyla ilgili olarak İmam Nevevî'nin "İslâm bilgileri bu hadislerdeki sayının Allah'ın isimleri için sınırlama ifade etmediği, hadisin bu isimlerin dışında Allah'ın isimlerinin olmadığı anlamına gelmediği konusunda ittifak ettiklerini, hadisin maksadının bu isimleri sayanların cennete gireceklerini bildirmek olduğu" görüşüne de yer vermektedir.

Hadislerde geçen Allah'ın isimlerini "saymak" (ihsa) ve "ezberlemek" (hıfz) kelimeleri ile maksadın ise;

Allah'ı güzel isimleriyle tanımak, O'na O'nun istediği şekilde iman ve ibadet ve taat etmektir. Yoksa bu isimleri anlamadan ezberlemek ve tekrarlamak değildir. Meselâ bir insan yaptığı bir işte Allah'ın kendisini gördüğünü, yaptıklarını bildiğini, ameline göre ödül veya ceza vereceğini düşünmesi ve ona göre hareket etmesi Allah'ın isimlerini hıfz ve ihsa'dır. (s. 43)

Eserin Birinci Bölümünün son başlığı olan "Ayet ve Hadislerde Geçen Allah'ın İsim ve Sıfatlarının Kısaca Anlamları" başlığı altında 356 adet isim ve sıfat zikredilerek anlamları verilmektedir. (s. 75-94)

Eserin İkinci Bölümü "Allah'ın Zatî ve Subutî Sıfatları" başlığını taşımaktadır. Kur'an-ı Kerim'de bu sıfatların ism-i fail, ism-i tafdil, mübalâğalı isim, sıra cümleleri, sıfat-ı müşebbihe ve isim tamlaması şeklinde geçtiği zikredilen eserde kullanılan tasnifin tamamen konunun daha kolay ele alınmasını sağlamaya yönelik olduğu, gerektiğinde tedahüllerin olabileceğinin belirtildiği 12 kategoride ele alınmaktadır. Bunlar Özel İsmi: Allah Lafzı, İsm-i Azam, Zâtî, Yüceliği, Kudreti, Yaratıcı Oluşu, İlmî, Adaleti, Nimet ve Yardımı, Hidayeti, Af ve Merhameti ve Tecziyesi şeklindedir.

Eserin Üçüncü Bölümü Selbi/Tenzihî Sıfatlar başlığını taşımaktadır. Allah Teâlâ'dan nehy edilmesi gereken sıfatlar olarak tanımlanan selbi sıfatlar ise "Zatî ile İlgili Olan Selbî Sıfatlar", "Allah'ın Gücü İle İlgili Selbî Sıfatlar" ve "Kullarına Yönelik Selbî Sıfatlar" ol-

**Allah'ın isimleri, sıfat ve fiilleri
O'nun zatına nispet edilen mana ve kavramlar olduğu, bu isim ve sıfatların Allah hakkında yücelik ve aşkınlık ifade ettikleri, insanlarda saygı hissi uyandırdıkları, zikir ve duada kullanılmalarının duanın ve ibadetin kabulüne vesile olacağı, kalbe huzur ve sükûn vereceği, insana ilâhî lütuf ve rahmet telkin edeceği belirtilmektedir. Bu bağlamda Allah'ın isimlerinin aslında birer vasıftan ibaret olduğu, zatı için alem olan ve uluhiyetine delalet eden tek ismin Allah olduğu, diğer isimlerin ise aslında Allah'ın sıfatlarından ibaret olduğu ifade edilmektedir.**

mak üzere üç başlık altında ele alınarak incelenmektedir.

Dördüncü Bölüm ise Haberî Sıfatlar başlığını taşımaktadır. Müşebbih sıfatlarda denen Haberî sıfatlar İslâm düşünce geleneklerinde ele alınan en tartışmalı konulardan birisi olup ve farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına da kaynaklık etmiştir. Bunlar Yüce Allah hakkında, nefis, ruh, yüz, göz, ayak, el sağ ve sol el, parmak, avuç, dirsek, yanı, üstte olması, beraberliği, yakınlığı, sevinmesi, gelmesi, tutması, alması, gülmesi, kavuşması, taaccub etmesi, kıskançlığı, arşa istivası ve kürsüsü gibi yaratıklar özgü uzuv, yön, cihet yer ve hareket gibi anlamlar ifade eden kelimelerin kullanıldığı sıfatlardır. Eserde bunların ne anlama geldiği ile ilgili genel olarak iki farklı yaklaşım varlığından bahsedilmektedir.

1. Tevkif Metodu

Selef alimlerinin benimsediği metottur. Zikredilen sıfatların yorumlanmasına karşı çıkılan yaklaşımda bu sıfatların Allah'a yakışır manaları olduğu kabul edilmekte. Allah'ın eli var ama bizim ki gibi değil, gözü var ama bizimki gibi değil, yüzü var ama bizimki gibi değil demişlerdir ve bu sıfatların keyfiyetlerinden ve nasıl olduklarından bahsetmemişlerdir. Bu yaklaşımın temelinde teşbihten kaçınmak esas olmaktadır.

2. Tevil Metodu

Bunu benimseyen halef yani sonra gelen alimler ise, Haberî ani müteşabih sıfatları, Allah'ın şanına yakışır bir şekilde tevil etmeye çalışmışlardır. Bu sıfatları tevil etmekteki temel amaçları yine teşbih ve teccimden kaçınmak olmuştur. Bu bağlamda Yüce Allah'ın "Arşa istiva etmesi" bütün varlıklara hakim olması, "Yüzü" zatı ve rızası, "eli", kudreti ve nimeti, "gözü", ilmi, koruma ve yardımı, "yakınlığı", rahmeti şeklinde yorumlanmıştır.

Müşebbihe ve Mücessime bu sıfatlar konusunda Allah Teâlâ'yı diğer varlıklar gibi düşünmüşler ve onu cisimlendirerek diğer varlıklarla benzerlikler oluşturmuşlarken bazı fırkalarda sıfatları teşbihe düşmemek için kabul etmeme yolunu seçmişlerdir.

Eserde bu tartışmalara kısaca değinildikten sonra ayet ve hadislerde geçen haberî sıfatların izahı yapılmaktadır.

Kısaca tanıtımını yapmaya çalıştığımız eser, okuyucuya Esma-i Hüsna konusunda detaylı bilgiler sunmaktadır.